

Kõivupuu Marju: mõtlõ-minõ tege ilusas
Kae lk 2

Ülekaehus timahavatsõst võro keele nädalist
Kae lk 3

Latsõpõlvõmälehtüse jääse elos aos miilde
Kae lk 4

9 177 140619 22005

Uma Pido 1. piimäkuul 2024 Põlvän Indsikurmun.

Uma Pido filmi saiva valmis

UL

Valmis omma saanu filmi timahavatsõst Umast Pidost. Filmi 1. piimäkuul Põlvän Indsikurmun peetüst võrokil-sest laulupidost om kokko säädnü Uiibo Tauno. Tima-havadsõ Uma Pido lavastaja oll' Leesalu Diana.

Kattõ Umast Pidos tettüt filmi saa kaia Uma Pido Youtube'i kanali päält. Edimäne film «Uma Pido pääkontsõrt» and täüspikä ülekaehusõ pido pää-kontsõrdist, tõnõ film «Inne ja pääle Uma Pido pääkontsõrti» näütäs üten intervjuudõga kibõnit tuust, miä sündü inne ja pääle pito Põlva liinan ja Indsi-kurmun.

Filmi Umast Pidost jõudva ETV ekraani pääle kah. Filmi

«Inne ja pääle Uma Pido pää-kontsõrti» saa kaia joba seo pühapäävä, 17. märdikuu kell 21.50 ETV2 päält, pääkontsõrdi täüt ja lühembäs tettüt variantsi näüdatäs kunagi ildampa.

Filme tegemist tugõsi Põlva-maa partnõrluskogo Leader-programmist.

Ökvatii Uma Pido pääkont-sõrdi ülesvõttõ mano.

Parõmba võrokõisi välläkutsõ tegijä

Timahavatsõl võro keele nädä-lil sai tetä võrokõsõ välläkutsõ mängu. Mängjä pidi lahenda-ma keelega kõüdetüid ülesan-dit, näütüses kullõma raadiost võrokeelitsit saatit vai kõnõ-

lõma telefonin võro keelen. Hertsämbä välläkutsõ vastavõtja olli Visseli Malle, Tuisu Sandra ja Lattu Kaja. Avvohinnas om Võro instituudi raamaduaasta kallõndri. Saajilõ andas teedä, kuis avvohinna kätte saa.

UL

Tennämi süämest kõiki häid võro keele hoitjit ja edesi andjit, kiä anniva vunki võro keele nädälil.

Püsümi võro keele pääl!
Tulõvanõ võro keele nädäl om 3.-9.11.2025

Vahtsõst aastast nakkas Võro instituuti juhtma Padari Ivvari

RAHMANI JAN

Vahtsõs Võro instituudi di-rektris valitu Padari Ivvari luut, et timä pikäolidsõ kogõmusõ poliitikan ja hää Võromaa elo tundminõ avitasõ härgütä suurõm-bat kuuntüüd esi asotuusi ja Võromaa perride vaihõl.

5. märdikuu valõ Võro insti-tuudi tiidüs nõvokogo järg-mädses instituudi direktris Padari Ivvari. «Paar kuud tagasi mul viil es olõ plaani kandidi-ri, a oll' inemiisi, kes mukka tuud asja arotiva ja ma andsõ paprõ sisse,» kõnõlõs tä.

Padari Ivvari löüd, et Võro instituut, miä om tegotsõnu pia 30 aastakka, om avitanu mikandi kiilt ja kultuuri kõ-vastõ edesi, innekökkõ om nõsõnu keele ja kultuuri avvu seen hoitminõ. «Umal aol oll' pallo säändsit inemiisi, kiä olli koolin võro keele kõnõ-lõmisõ iist nukka pantu, ja tuuperäst olli nä ka seo keele avaligu pruukmisõ man vas-talidsõ. A ao joosul om taad põlvkunda, kiä umma kiilt ja kultuuri tähtsäs pidäse, mano tulnu. Kasvai mu uma nelä- ja kuvvõaastanõ latsõlats omma väega kõva huvilidsõ taa kee-le vasta. Mul om küpär põlvi-ni noidõ inemiisi iin, kes taad

RAHMANI JANI PILT

Võro instituudi järgmädses direktris valitu Padari Ivvari.

asja siiaamaani omma vidänü.»

Uman vahtsõn ammõtin pidä Padari Ivvari tähtsäs, et inemi-se, kiä võro keele tegemiisi iist võtva, saanu umma tüüd edesi tetä. Lisas luut tä inämb härgütä kuuntüüd tegemä paiklikkõ muusõummõ, kuulõ ja latsiaidu, umavalitsui ja perrit. «Jumala abiga olõ ma nii võro keele ku ka muusõumihuvilinõ. Meil omma avvolidsõ muusõumi, kes tege-vä kimmäst tüüd, ja nuu tiidmi-se, miä muusõummõn omma, võinu inämb jõuda mi kooli- ja

latsiaialatsini,» seletäs tä.

«Üts asi, mis pututas viil Võro instituuti, om mi kandi positiiv-nõ müügikõrraldaminõ. Võro-maa turundamisõ luku tulõ aia, tuust piäs kõik arvo saama, üten arvadu eräettevõtja,» märgo-tas Padari Ivvari viil esi tegijide kuuntüüvõimaluusi pääle.

Laemalõ Võromaa täämbäd-se elo pääle märken löüd tä, et hädä omma mikandin sama miä egäl puol muialgi. «Liinahtumi-nõ om üleilma hädä, maapiir-kunna tükise hõrrõmbas jäämä.

A Võromaal om hulga noid kah, kiä omma siia tagasi tulnu. Võromaa vaimsus om peris hää, kimmämbä palga-ga tüükotussit pidänü õnnõ rohkõmb olõma.»

Ja kuigi maailman om aig, ku rohkõmb kõnõldas sõast ja rahust, pidä Padari Ivvari kul-tuuritegemiisi väega tähtsäs. «Leeväpalakõnõ või olla suu-rõmb vai väikumb, a kultuur om tähtsä, taa om kõgõ elo vundament,» löüd Võro insti-tuudi järgmäne direktri.

Perämäne kutsung: Uma Lehe sügüsedse jututalgo

Hää lugõja ja kirotaja! 20 aas-takka om peetü Uma Lehe jutuvõistlust. A egä kirätüü om esieräline ja tähtsä, tuu-peräst proovimi timahava tsipa veidemb võistõlda ja rohkõmb ütenkuun tettüst rõõmu tunda. Kuulutami võistlusõ asõmõl vällä Uma Lehe jututalgo!

Ku teil om rahvalõ kõnõl-da mõni põnnõv, lustilinõ vai hallus jutt, saatkõ tuu Umalõ Lehele! Talgoliidsilõ omma ette nättü tunniskirä ja väiku avvo-hinna. Vällä valitas ka parõm-ba talgotüü ja hulk häid juttõ trükütäs 2025. aastaga joosul lehen är. Innekõkkõ oodami kirätõid, miä passisõ lehe perä-mäde küle pääle, a saata või ka eloliidsi märgotuusi.

Talgojuttõ sordi:
1. Periselt elon juhtunu na-la-linõ vai tõsinõ lugu
Lugu, miä om olnu kas na-la-linõ, oppusõga, saatuslik vai

muido ummamuudu. Võinu olla periselt sündünü.

2. Lugu, midä periselt es juhtu
Mõnõ luu omma tegünü inemise pää seen: nättü ünõn vai mõtõl-du edesi määndsestki juhtunust asäst, kuimuudu olõs võinu olla. A lugu om jo iks olõman, kasvai kirotaja pää seen. Peräkõrd om hää lugu?

3. Vikurvänt
Mõni inemine õkva om sääne, kiä mõist egäl puol ja egä asä man määndsegi viguri tetä. Võiolla tä ei plaaniki vigurili-nõ olla, a ummõhtõgi trehväs nii, et kõik, miä tä ette võtt, saa viguridsõ maigu mano. Säänd-sist vikurvändüst, kuraasi täüs tegeläisist ja näidega juhtunust mi seokõrd juttõ oodamigi.

4. Kunsti pututus
Innekõkkõ tasos märgota kujo-tavast kunstist (maali, tseh-

kendüse, skulptuuri, fotokunst, uulidsakunst, installatsiooni, kihämaalingu, tätoveeringu jne). Olõ-i tähtsä, kas teco om elokutsõlidsõ vai asäarmastaja loominguga. A ku om tahtmist, või kirota ka laemban tähendü-sen kunstist, miä om kirotajat sügävähe pututanu.

Teema om vällä paknu Eesti Rahvaluulõ Arhiiv.

Inne luu kirotamist lugõgõ läbi seo oppus:
Egä inemine või saata talgolõ kooni viis juttu. Jutt piät olõ-ma kirotaja hindä luudu ja ei või olla inne mõnõn tõsõn le-hen vai raamatun är trükit ega internetti üles pant. Lugu voi-nu olla mõistligu pikkusõga, mitte pikemb ku üts arvudi-lehekülg (3500 tähemärki, 700 sõnna). A või ka lühembä jutu kirota.

Egä jutu mano kirotagõ kimmähe uma nimi, aadrõs ja

telehvoninumõr! Ku tahati, et lehen trükitäs ti tõnõ (vällä-mõtõld) nimi, kirotagõ tuu suuv eräle luu lõppu.

Jutu saatmisõga and autor Umalõ Lehele õigusõ tuud lühendä, toimõnda, lehen ja internetin avalda.

Oodami juttõ nikani ku 22.11.2024. Jutu pallõmi saata e-kiräga info@umaleht.ee pää-le vai postiga Uma Leht, Tarto 48, 65609 Võro liin.

Tunnissõna: jututalgo.

Terävät sulgõ!

Sõna ja tego

Kõlist mullõ üts lehelugõja. Täl olf perämädse ao maailma asju kotsilõ kats arvamist. Kõgõpäält olf timä meelest väega hää tuu, et Trump Ameerigamaa presidendis valiti. A jälleki tuu tälle es miildü, et Padari Ivori Võro instituudi direktris valiti, selle et Padar om jo sots.

Es mõistaki midägi vasta kosta. Trumpi ma ei tunnõ, a olõ mõnikõrd lehest lugõnu, et tä om ütelnü midägi imelikku. Padarit tiä mitukümmend aastakka, paistus ollõv hää pääga inemine, kiä Võromaal väega pallosid tund ja mõist ilosat juttu kõnõlda. Ja om iks üttele-tõist är kah tennü.

Ameerigamaa om maailman tähtsä riik ja tuu, miä sääl sün-nüs, mõotas ilmaello väega kõvastõ. Riigi valitsõmisõlõ pand tuu kah suurõ vastutusõ, midä ei kanna president ütsindä, a õks suurõmb seltskund.

Võromaa elo om tähtsä innekõkkõ noidõ jaos, kiä tan eläse. A maailm om väiku ja peris nii kah ei olõ, et istumi tan vanajumala sääl takan. Tuuperäst ei olõki vast naidõ katõ ütel ja samal aol ammõtilõ valitu mehe üte jutu sisse pandminõ väega võlss.

Siski paistus mullõ, et om mõistlikumb veidemb kullõlda tuud, miä kõnõldas, ja uuta är tuu, midä üts vai tõõnõ periselt är tege. Tego ja tullõm om iks hulga tähtsämb ku sõnavatt, miä sinnä ümbre käü.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laivior@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Vanatsõdsõ heng

Ma ei tiiaiki, om taa mul periselt nättü asi vai ettekujutus. A lugu olf sääne.

Kävemi 1980. aastil mu vannatsõtsõ huuldaman, tä olf sis 83 aastat vana. Ütskõrd lubasimi kah minnä, a es saa. Timä lätš tuupääle naabri mano helistämä, a sattõ tii pääle maaha ja mürdsõ reiekaalaluu är. Nakaš sääl maan rüükmä, a kiäki es kuulõ. Lätš vast mitu tunni müüdä, ku naabrimiis Volli kuulõs midägi ja lätš kaema.

Vannatsõtsõ lõigati haigõmajan, a perän tuud jäi tä sängü. Olf kats kuud mu puul, sis kats kuud üte tädi puul, perän viil kats kuud tõsõ tädi puul. Tä kül tahtsõ väega kodo minnä, lugi sõnno, et uma kodo kullakõnõ, uma tarõ armsakõnõ. A kodo tä tervüse peräst inämb es saa, lätš hoobis Nõo külänõvvokogo Luke vannokodo. Käve tedä egä kuu kaeman.

Ütel talvõpääväl helistedi mullõ säält, et vanatsõdsõ aig maa pääl om otsa saanu. Tuu päiv olf 25 kraati külmä. Sai kolhoosist veoauto ja sõidi Lükölõ. Minno juhatõdi puukuu-ri: ütel puul olli puuriida, tõsõl puul külmänü vanatsõdsõ.

JOHANSONI MADIS

Paidra küläseltsi **katripäävä-stiilin üldkuunolõk** peetäs 23.11.2024 kell 10 Oinamäel.
Võta üten hää tujo ja piknigukorvikõnõ!

Mi piäs nakkama krimkadõ kõrval muinasjuttõ kah lugõma, noist võimi mõnikõrd peris hääd oppust saia.

Mõtlõminõ tege ilusas

Ma naksi mõni aig tagasi mõtlõma, mis tuu tähendäs, et parhillatsõl aol om suurõs moodus saanu egäsugumanõ muhekrimi: esiki Juhan Liiv avitas joba pätte ja kufategijit takan aia ja saa ka mõnõ kätte. Et kas tuu om õnnõ ao küsümüs, ku Jaan Kross ja Ellen Niit, Krõll kura ola pääl, nakkasõ näütüses Kassaril detektiivitüüd tegemä?

Hääkene külh, krimka pand ajutüüle, et mõrdsuk vai rüüvli esi õigõlõ är arvada. Mõnikõrd käü tuu peris kipõlt, tõnõkõrd lätš rohkõmb aigu. Mõistatuisi mõistataminõ esihindäst om väega vana ja maagilidsõlt tähtsä aoviitmise viis – õigõst vastussõst olõnõs nii mõnigi kõrd inemise elu vai sääne väiku asi, kas saat hindäle õks õigõ naasõ vai mehe vai haarat võlssi – edimädse ettejuhtuva.

Mõistatuisi küstäs muinasjuttõn kah ja muinasjuttõ manu ma uma jutuga tahtsõgi vällä jõuda. Mi keerulidsõl aol piäs nakkama muhekrimkadõ kõrval hoolõga muinasjuttõ kah lugõma. A mille nii?

Võtami näütüses säändse muinasjutu, kon tulõ är arvada, kas seo, kiä hinnäst meile võõra sitavigla, hulkva kodukitsõ vai hummugupudru pääle sadanu hainapuru muudu vällä näütäs, om tõtõstõ õks seo, kiä tä paistus ollõv, vai om hoobis kiäki tõnõ, kiä taht meid hannis tõmmada ja tuu läbi kurja üten tuvva. Ku mõistatat är, et võõralõ sitaviglalõ omma kufa sõna pääle loedu ja ku sa magama läät, heränes viglarõibõ ellu ja nakkas laudan eläjit vaivama, saat esi õnnõtusõ är hoita – viskat võõra sitavigla minemä vai murrat tä purus ja omgi asi joonõn.

Mis ull jutt seo nüüd om, mõtlõs lugõja. A mõtlõ hoolõga, midä tahetas taa jutuga periselt üldä? Et massa-i usku kõkkõ, mis silmäläe päält puult illus paistus vai odavalõ-kergele kätte tulõ. Seo ilma aigu liigus kasvai netimaailman egäsugumast rahvast: nä olõ-i sukugi neo, kinkas hinnäst näütäse. Nä pruuvva kätte saia

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimi periolõmisõst ja tähendüsest.

Kelt ja Keldo

Nimel *Kelt* om Eestin 60 kandjat. Vanan kiräviien varjantsil *Keldt* om kandjit kümme. Nimi panti nellän kotussõn.

Tartumaal Suurõ-Rõngu mõisan panti seo nimi Raigaste külä Keldu (*Keldo*) talun. Keriguraamatun kirutõdi edimält *Keld*, hingelugõmisõn *Keldt*. Nimi lätš õigõ piä edesi Aagrõlõ, kon pruugiti joba kiräpilt *Kelt*. Väiku-Rõngu mõisa Meemaste ehk Tilga külän panti taasama nimi, kiräpilt olf algusõst pääle *Kelt*. Inämbäste om Rõngust edesi länü Suurõ-Rõngu peritoluga nimi.

Võrumaal panti *Kelt* Põlva kihlkunna Kähri mõisa Karilatsi jaon, mitman talun. Nä

KÕIVUPUU MARJU,
kultuuriluluanõ, värski võro keele iistkõnõlõja

su rahakõist, identiteeti vai viil midägi muud sullõ tähtsät. Ku sa õigõl aol mõistatust är ei arva, olõd lõpus suurõ jama seen. Niisama sõs, ku määnestki kaup pakutas piaaigu puulmuidu vai hoobis ilma. Tasus hoolõga kaia, mis sääntse aša hind periselt lõpus kokku tulõ. Hiirele om lõksin juustutükk kah ilma massulda...

Muinasjutu oppasõ meile viil näütüses tuud, et hääd nõvvu tasus kullõlda sõs kah, ku nõvvuandja paistus tõnõkõrd veidü andšak, kiäki, kinkast sa arvat hinnäst parõmb vai korõmb ollõv. No näütüses hiirekene, kass, tsiga vai mõni tõnõ alambat muudu olõvus.

Tütrigul olf õkvallt põrgulõ sõit, selle et tä habisi kõrmaga kokku kõik varandusõ, mis põrguperemehe poig tälle paksõ. Es kullõ sukugi, ku hiirekene ütelf: võta no õks ütekaupa ja kae sõs tassa-piten, kuis aša kujunõsõ. Aigaolt tunnus mullõ, et seo ilma aigu mi uma rahvas omgi nigu

hiirekene, kink arvamiisi ja ettepanemiisi ei taheta korõmbal puul sukugi kullõlda – vakka sa mudakukk, mis sa sääl (Kagu)nukan pirisät!

Üts vana jutt kõnõlas tuust, kuis kratilõ andas mõttõlda tüüd, et tä hinnäst surnus vaivanu: viä sõglaga vett vai keerota liivast kapla! Paistus, et ammõtnigu omma seost muinasjutust kõvastõ oppust võtnu ja mõtlõsõ ristiinemi-sele egä päiv vahtsit ja ullimbit ülesandit vällä, et kaia, ku kavva tä ullusõlõ vasta pidä ja kunas omõta vasta nakkas: kül tulõ minnä tüülavva üles-alla sõidutamisõ kursusõlõ, kül kõrralda kunturirahvalõ koolitus, kuis umma tüütuuli tiiduslikult reguliiri.

Jutt om tuu koorukõnõ, oppus jüvä, ütles vanasõna. Ja vanasõna ei võlsi – mõtlõminõ häõtäs ullust ni tege ilma mi ümbre ilusambas ja elämise-väärilidsembäs paigas. Ja tuu-läbi inemise kah ilusambas. Mine kae piiglide, ku ei usu!

olli peri Karilatsi Juuriku (*Jürikesse*) küläst. Karilatsi Troša külän om täämbägi Keldo talu. Tõnõ Võrumaa kotus olf Rõugõ kihlkunna Vana-Kasaritsa mõisa, kon *Kelt* panti Vadsa külän, üte peremehe ja timä viie poja perrilõ. Ka sääl om täämbä olõman Keldo talu, naabrusõn Meeliku külän.

Umastava käände kujul priinimi *Keldo* (32 kandjat) ja *Keldu* (15 kandjat) paistus olõvat peri õnnõ ütest kotussõst. Tuu om Urvastõ kihlkunna Liinamae mõisa. Nime *Keldo* saaja ellivä Vorsti talun ja Lümätü külä Kähri talun (tuu Kähri talu maa võeti umbõs 1850 Lümätü kařamõisa maas, talu kattõ är). Nime saajidõ ütime vanaesä olf Lümätü külä Kähri vai Kääri Piitre (personaal-raamadun 1762 *Kähri Peter*).

Ütengi paigan, ka Suurõ-Rõngun olõ-i Keldo lisanimi väega vana. Taad nimme tulõ ette viil näütüses Vahtsõliina

Kõokülän, kon om Keldo talu, ja Kanepi kihlkunna põhaõdagunukan, kon om Tammõ mõisa Keldu talu ja Keldu järv. Arvada omgi taa lisanimi tegünü lõunaesti sõnast *kelt*, umastav *keldu* vai *keldu*, miä tähendäs kuivatut kalla. Ludsiki keelesaarõ keelen üteldi ka *kält* ja *kõlt*, näütüses ütlemine: *nii pallo ku käl-dul kiilt, nii pallo havvõl miilt*. Et keldukalaga om võrrõld ka kokkukuinut inemist ja esiki kõhna eläjä, sõs om arvu saia, mille taast sõnast om talupoja lisanimi saanu.

Eestistämisel üteldi nimest Kelt vallalõ 12 kõrral, asõmalõ võeti Keldoja, Maasikmäe, Rohtlaan ja Saarepuu Karilatsin, Kaldmaa, Kaseoja ja Mäeväli Kasaritsan, Kalde ja Kell Võnnun, Laidre Haapsalun, Lehis Taeblan ja Väljak Tartun. Nime Keldt asõmalõ võeti Raid ja Vood Tařnan.

SAARÕ EVAR

Pulga Jaani jutukõnõ

Kuurmakabla lugu

Esä imäga pittivä vanast leh-mä. Ma aviti hainatüü man kah jõudumüüdä, ku kooli kõrvalt aigu sai. Üts aastak saigi kõva kuhja jagu haina kokku pantus, a tuu olf vaia kodu tuua. Esä olf organisirnu koolimaja mant kats vanna kolleegi – üts veoautuga, tõnõ ilma.

Mehe tiisevä küll, kuimuudu kuurmat kinni kõüdetäs – puum ja pääkabõl jne –, aga puum olf tiid kohe maha jäet ja pääkabõl es olõ mõtõ. Tuu asõmõl otsustõdi, et kõüdetäs kõvastõ. Kapla muiduki kah es olõ, tuud minti sovhoosi laost otsma. Laon, teedäki, om kabõl suurõn kerän, midä kiäki nõsta ei jõvva. Õnnõs olf üts kerä ots siski sääne, midä miis jõusõ nõsta. Laohõitja ütelf, et võtku mehe taa, lõikama ei nakka, ja toogu tagasi.

Nonii, sõidõti kuhja manu ja vähämb miis Väino, haridusõlt füüsik, ronisi autukasti kuurmat tegemä. Kabõl jäi oodussilõ. Suurõmb miis, nimega Allo, nakaš viglaga hainu üles andma. Pilve kävve parajalt üle pää nigu augustikuun õks. Allo rutaš haina kühveldämisege, et mitte vihma kätte jäiä. Väino es jõua kõkkõ tuud ülesantut haina kõrralikult kinni sõkku. Lõpus olf kuurma pia pilvini ja Allo otsusf kabla ümbre tõmmada.

Tõmmaš mia tä tõmmaš, a õks jäi hulk kapla üle, tuu olf ilustõ kerän. Tollõ ülejäänü kerä tä sis visas kuurma pääle, õkvallt Väinolõ kaala. Väino tunsõ, et lämmi sall om kaalan ja käsüf autu liikma. Allo õks vahte pilvi ja vaof mugu gaasilapatsit. Tii es olõ sääl põllu pääl suurõmb asi ja pooma puudus nakaš tunda andma. Allo aga vaof lapatsit, ku äkki kai: üts miis juusk autust müüdä, kabõl kaalan. Sai inne elektriposti müüdä ja jäi saisma. Väino olf tennü uma elu kõgõ virgõmba 100 miitret. Esi sellä, et tä olf vällä rehkendänü: ainukõnõ võimalus ellu jäiä om autust inne elektriposti müüdä saia. Muidu pidi tõnõ tõsõlt puult posti minemä ja sis olõs asi joba kahtlasõs länü.

Nii et õigõlõ tetti, et füüsik kuurma otsa panti. Mõni tõnõ olõs tõisildõ rehkendänü. Tege-likult omma nuu valõmi peris lihtsä. Pia egäüts tiid, et ku tiipikkusõ jagat kulunu aoga, om tulõmusõs kiirus. Sääl om aga tuu nipp, et ku tiipikkus nulli lätš, kaotas ülejäänü kah mõttõ.

Naksi mõtlõma, kuimuudu mukka olõs sääl kuurma otsan länü. Vast mul ollu kah võimaluisi, noorõlt olf mul kõgõ puss vüü pääl. Ja kapla ma üle katõ sekundi kaala ümbre vällä es kannada. Tuu määräs är, et tiipikkus om kah määrämatus. Ma olõ rahul tuugagi.

PULGA JAAN

Kõrdalännü umakultuuri lõikusnätäl

RAHMANI JAN

Võro keele nätäl om timahavatsõs är peetü. Mu meelest läts seo nätäl kõrda: võro keelest kõnõldi mitmõl puul hulga ja valmis saiva mitmõ vahtsõ umakeelidse välläandõ. Nii võigi taad nädälit nim-mada umakultuuri lõikusnädälis, mlä avit võrokõisi hindätiidmist kimmämbäs saia. Anna tan väiku ülekaehusõ noist sündmüisist, midä esi seo nädäli joosul näi.

Perimüstunni koolõn ja latsiaidun

Latsiaia- ja koolilatsõ saiva nädäli joosul mitmõl puul umma kiilt ja perimüst näta ja tegemiisin üten lüvvä. Nii olli perimüstunni Võro instituudin, a päält tuu ka inämbüsen Vana-Võromaa koolõn ja latsiaidun. Mul hindäl õnnistu ossa saia aokirä Täheke võrokeelidse numbri vällänäütämisest Väike Werrone koolin, kon latsõ häämeelega juttu ja laulu kulssi ja sai näta noid inemiisi, kiä juttõ kiroatasõ ja aokirja toimõndasõ.

Esieräline oll' seokõrd tuu, et võro keele nädälit peeti Tarton Tammõ güмнаasiu-min. Sääl oll' nädäli kõgõ suurõmb sündmüs Kalkuna Mari kontsõrt. Olõ kimmäs, et nuu opilasõ, kiä tuud esierälist ülesastmist näivä, saiva hääd luumisindu ja mõttit mano, selle et Mari om sääne luuja, kiä mõist ilmadu häste nii laulõ tetä ku üles astu. Kuulujutu kõnõlõsõ, et tulõva aasta plaanitas võro keele nädälit pitä toisin Tarto koolõn kah. Mille mitte, om jo Tartolõ opma lännü peris hulga võrokõisi.

Jutu- ja tandsuõdak Varstun

Illos õdak oll' Varstun Kõrvipalu luumistalon, kon inneskine võro keele iistkõnõlõja Laube Kadri and uma am-mõdi üle vahtsõlõ iistkõnõlõjalõ Kõivupuu Marjulõ. Tuul õdagul sai kullõlda

KABUNA KAILE PILT

Kolm kiräinemist Räpinä luumismajan ummi vahtsidõ raamatidõga: latsiraamadu «Poiss ja papa» autor Laanõ Triinu, luulõkogo «Tsirgukiiil» autor Saarõ Evar ja luulõkogo «Lumõkibõna» autor Säinasti Ene.

Kõivupuu Marju ettekannõt, kon tä kai laembaalõ täambäst ello ja umakultuuri tähtsüst ja tähendüst tuu seen. Pääle tuu oll' paiga pääle tulnu hulk pillimängjit, kiä mänge tandsus mikandi perimüsmuusikat.

Mälomäng

Timahava oll' tõnõ kõrd tetä Võromaa ello ja tegemiisi pututavat umakeelist mälo-mängo. Mälomängohuvilidsõ omma esieräline ja kokkohoit-ja rahvas ja om väega hää miil, et seokõrd tull' kah nii hulga mängjit, et nä es mahu õigõlõ Võro instituudi saali ärki. 11 võistkunda kokko 44 liikmõga, inämbüs noist mi kandi peris tunnõdu mängjä. Kuigi küsümüse olli seokõrd kah pe-

ris rassõ, läts huug mängo man peris suurõs. A lõpun paistu, et mängjä lätsi iks rõõmsa meele-ga kodo.

Kultuuriõdak Räpinäl

Räpinä luumismajan kultuuriõdakul oll' päämane rõhk vahtsidõ umakeelidside välläandidõ kaejatsil. Lisas sai kullõlda kättõ ettekannõt, miä kõnõli Räpinä kihlkunna nim-mist ja Räpinä kandi keelest. Üte jutu mant tõsõ mano üle minnä avif Räpinä elläv legend Ilvese Aapo ummi laulõga. Näütämisele tull' kogoni neli vahtsõt raamatut. Jüvä Sullõv näüdäts vahtsõt Võro instituudi toimõnduisi raamatut, Säinasti Ene kõnõl umast luulõkogost «Lumõkibõna», Saarõ Evar oll'

nädäli alostusõn trükükuast kätte saanu uma luulõkogo «Tsirgukiiil» ja Laanõ Triinu näüdäts umma latsiraamatut «Poiss ja papa», minkal om Räpinä kandiga väega kimmäs kõüdüs. Vahtsidõ umakandi raamatidõ hulk tege häädmiiit ja and võimalusõ parhillast pümmet aigu lugõmisõga valgõmbas muuta.

Uma Pido film

Seos võro keele nädälis oll' valmis saanu ülesvõtõ timahava 1. piimäkuul Põlvan Indsikurmun peetüst Umast Pidost. Filmi näüdäti suurõ kinoekraani päält nii Põlvan ku Võrol. Põlvan olli kaejadsi tsipa pidolid-sõmba, selle et kaema olli tulnu pido lavastaja Leesalu Diana ja

filmi kokkosäädjä Uibo Tauno kah. Kõigilõ noilõ, kiä seokõrd kaema es jõvva, om hää uudis tuu, et ülesvõtõ saa egäüts kaia Youtube'ist ja pia jõudva ülesvõtõ ka rahvusringhäälingu kanalidõ pääle.

Kokkovõtõs

Taa jutu seen om är märgit õnnõ osa tuust, miä nädäli joosul sündü. Uma osa võro keele nädälit saiva tähelepand-ja televiisorikaeja ja raadio-kullõja, oll' ettevõtõit, kon võro keele nädälit peeti. Mul om esieränis hää miil tuust, et näi üritüisil peris hulga nuuri inemiisi. Nika ku noorõ mi uma-kultuuri vasta tõisõsõlõ huvvi tundva ja tegemiisin üten lõõvva, om viil luutust.

Käsitüünäütüs «Et õks ihol ja hengel olõsi lämmit!». Märdikuun saa Vana-Võromaa Käsitüü esindüsen kaia esimuudu välläpanõkit Rosenbergi Dagmari tettüist käsitüüasjüst. Käsitüüdamisõ massinaga koeu kleidi, kamps ja undruku omma õkva neo rõiva, miä passisõ sügüse sälga panda. Rõivin saava kokko luudusõvärme maheligu tooni, ilostusõs heegel-dedü ja välläummõldu kirä ja sissekoeu, rahvarõivist tutva kirä. Näütü-sele and kodost olõmist mano lämmit valgus, midä hiihvä makrameen poimituisi kupslidõga lambi – Dagmari kässi alt tulnu vahtsõ elo saanu lavva- ja põrmandulambi.

Näütüs om Võro liina Ideekuan (majakõnõ Keskliina kooli hoovi pääl Vabadusõ 12) üllen märdikuu lõpuni tüüpäivilde kellä 10–15.

UL

Kümme koto

Pensionär URMI AILI tulõtas miilde, määndse omma nuu paiga, kon tä elänü ja midä kodos nimetanü om.

Ütsäs kodo

Et mu velenaasõl oll' Põltsamaa lähkül vaba katõ tarõga kortõr, sis ma lätsigi sinnä. Kõik mu asä – plaadi, pallõ raamatit ja muu kraam üten müübligä – jäi-vä Perile, ostja tahtsõva kõkkõ hindäle.

Lisas pudilõ-padilõ võti üten vana albumi, midä olõ jo aastit hoitnu ku kõgõ väärtüslidsembät asja. Sääl omma perrepildi, alos-tõn vanaimäst-vanaesäst, sugulaisist kooni mino latsini vällä. Egä kõrd, ku sugulasõ mullõ küllä tulõva, kaemi toda albumit ja tulõtami vanno aigõ ja inemii-si miilde.

A sinnä Põltsamaa kortõrihe es tulõ mullõ kiäki küllä pääle vele perre. Oll' koroona-aig

Vahtsõnõ diivan euroremonditun kortõrin.

kah. Kortõrin oll' tett euroremont. Kõik oll' väega illos ja läükü. Vahtsõnõ tehnikga, müübli, pakettaknõ. Midä viil tahta! Eski illos suur vahtsõnõ ahi katõ tarõ vaihõl, mis kül kunagi lämmäs es lää. Edimä-ne päiv, ku kütit, es kõssagi. Tõsõl pääväl läts vaivalt leüges. Kõik ruumi olli vallalidsõ. Ku muidõ viil lämmind saanu, sis küük, mis oll' väläsainuga, jahut tarõ är. Ütsjago rõskust ja külmä tull' läbi põrmandu keldrist kah.

Üürahu olõni ülemädsest naabrimehest. Ku olli rahapää-vä, sis oll' larm ja tümps põhan,

nii et magama saiõ vasta hum-mokut. Õnnõs es olõ mul vaia tüüle minnä.

Väega ikäv oll'. Võõras kotus, kedägi es tunnõ. Sõbra ja sugulasõ (pääle vele) jäivä kõik Eesti lõunajakko maaha.

Majast tükk maad kavvõm-ban oll' aiamaalapikõnõ ja külä tõsõn otsan mitu maahajäetüt kanalät. Aoviites naksi kan-alast säälakotiga turvast tuu-ma. Tuu kanaturvas oll' aasti-dõga är paakunu, nigu briketti murdsõ.

Tei päävän kats-kolm jalo-tuskäuki. Turvas oll' rassõ ja säälakotti mahtu veidü. Tuu te-gevüs ollegi rohkõmb kõndmi-sõ ja aoviitmise peräst. Turba anni velele.

Ei, säänest ello ma kavva väl-lä es kannahata. Olli nigu pagõn-dusõlõ saadõt. Naksi inne suvõ lõppu jälleki kortõrit otsma, et tulla tagasi Lõuna-Eesti poolõ.

URMI AILI

Imä lugu

Mul om väega hää miil, et mul ummõtõgi nii pallu mutsu oll', et ütskõrd 1965. aastal, ku Rõugõ-lõ sünnikodu tull'i, reportõrimaki pääle uma imä Tootseni Hilda (1911–1989) jutu võtsõ.

Nüüd om hää latsilõ ja latsõ-latsilõ kullõlda anda. Paku tükü-keisi imä jutust Uma Lehe lugõji-lõ kah lukõ.

TOOTSENI TOIVO

6. Rõugõst sai mi periskodu

1937. aastal sai alõvin rahva-maja valmis. Sinnä oll' maja-hoitjat vaia ja kaubõldi meid. Lätsimigi.

Esä tegi kõvastõ pilditüüd edasi. Ku leerilatsõ olliva, sõs tull' nii üü ku päävä tüüd tetä. Päivä käve leerilatsiga Ööbigu-orun ja alõvin ümbre ja pildist, üüse teimi pildi valmis. Ma mõksõs ja kuivati ja lõiksõ viiri ja presse. Hummuku pidivä pildi joba valmis olõma; tõnõ päiv tetti vahtsõ võttõ, kes peräst noid vannu inämb olõs ostnu.

Pildi- ja maalritüuga tiinse Jaan nii pallu rahha, et mi saimi är osta vana kerigukõrdsi. Sääl kaubõl tuukõrd üts vana miis, Ritson, a tuu väega jõi ja läts pankrott. Maapangalõ oll' nii pallu võlga, et pank mõi maja ja krundi inämbpakmisõl maaha. Krunt oll' vast nii suur nigu meil põra aiamaa. Esä ütël, et tä lätt kah ja pruuv, vast õnnistus! Ja umõtagi trehväs nii, et Jaan sai tuu maja kätte, massõ 200 000 (senti). Tuu oll' suurõ talu hind.

No sääl anti lainu kah, a 100 000 tull' õkva sisse massa. Meil hindäl nii pallu rahha es olõ, vana kah andsõva. Perän sai-gi noilõ kah sinnä kortõr. Tuu oll' 1938. aastal. Mi ollimi viil rahvamajan edesi – edimält oll' jo vaia sääl majan remont är tetä.

Oi jummal tuud rabõlõmist, mis esäl sõs oll'! Päivä tegi raha iist maalritüüd, inämbjagu koolimajju remont. Sõs anti säändse tüü vähämbpakmisõl tetä – et kes vähämb rahha võtt, tuu saa tüü hindäle. Esä ja Meinhard ja näil oll' kats pois-si viil man – nii nä tuud tüüd teivä. Ja sõs õdagü ja üüse tegi uma maja man remonti. Pildi-tüü tahtsõlõ kah tegemist. Timä pildist, ma tei valmis ja andsõ rahvalõ kätte.

Nelläkümnendäl aastal, ku vinläne edimäst kõrda sisse tull', sai esä peris ammõtõlõ kah. Määnegi pank asutõdi alõvilõ, sinnä Kilumanni maj-ja, esä oll' sääl asõsesimiis.

A ku sõs nelläkümne edimäd-sel aastal sakslanõ sisse tull', sõs es olõ inämb midägi. Jaanikõsõl oll' kah hädä käen – tä oll' jo Vine võimu aigu pangant tüülõ olnu! Jaani päästevä suurõ kaupmehe är – tä tegi noilõ remonti ja sääl olli kõik tüü poolõlõ. A muidu viidi kõik, kedä kommunistis arvati, kaupmiis Kilumanni keldrile kinni.

Meinhard kadunu viidi kah sinnä – es määnestki süüd, mugu õnnõ arvati, et om kom-munist. Meinhardi päästse üts kooliveli, tuu lasti säält keldri-st vällä. Essä es viiakõ keldri-le – Kilumann kammand Jaani hindäle tüü manu ja sääl tä sõs umma elukõist tiinse.

Niimuudu pääsi esä tapmisõst är. Noist, kes sääl keldrin olliva, pääsivä väega vähädse eluga...

Lugu lätt edesi.

Latsõpõlv ei kao

VALPRI LIINA

Ku ma olli üte kuu vannunõ, sai minust võrukõnõ. Kuld-rõst vanavanõmbidõ talust vei vanaesä mu üten imä ja esäga hobõsõvankrin Ants-la jaama, kohe oll katõssa kilumeetrit. Meil vidi: rong saisõ iin. Saksa sõaväerong. Kuigimuudu tekk esä selges, et mi tahami Võrulõ sõita. Säälsaman ollimi vagunin ja mõnõ ao peräst Võrul raud-tiijaama perrooni pääl. *Auf wiedersehen!* Rong läts edesi Vinnemaa poolõ. Jupikõnõ maad jalaga astmist ja ollimi Aida uulitsan, kohe esä oll inne sõta naanu majja ehitä-mä. Esämajan elli ma latsõ-põlvõn ja nuurusõn, nika ku uma tütar sündü. Tuust aost om joba üle viiekümne aasta.

Ega ma Võrulõ tulõkit 1941. aasta sügüse ja muid lugusid varahadsõst latsõ-põlvõst ei mäletä, kirota tan imä jutu perrä. Aasta ildam-pa sündü mullõ sõsar Ilme. Imä tõi tä mu sängü mano, et ma vahtsõ perreliikmõga tutvsa saasi. Ma lei uma väi-ku käega titalõ pepu pääle: «Ata-ata, tita!» Selgembäle mäletä hinnäst viie-kuvvõ-aastadsõlt. Mu täambäne jutt omgi tuust aost.

Oll märdukuu lõpp vai joulukuu algus. Kõva külmä-kradid oll nädälipäävä olnu. Tuu päiv oll ilm pehmemb. Pidi olõma pühapäiv, selle et es piä latsiada minemä. Imä pand mu lämmält rõvi-lõ ja saatsõ vällä. Lummõ es olõ, õnne väiku tsukrõkiht oll maan, nii ku imä üteli. Ku imä es näe, pruusõ tuud maitsa. Es miildü.

Lätsi riikeist perän vidäden

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

aia viirt pite värteni, tei värte haagist vallalõ ja olligi sääil, kon tahtsõ. Ma olli hindäle löüdnü hää kelgutamisõkotusõ. Lumbikõsõ, kon pääl ijä. Üts-kõrd, ku joba koolin käve, kuuli suuri poiskõisi juttu flaki-havvust. Haud om võrukõisi kõnõpruugin maa sisse kaivõt mulk ja Flak Saksa õhutõrjõ-kahur. Noidõ kahuridõga kaitsti Võru jaama ja raudtiid ku ainu-mast ühendüstiid Vinne sõa-linnukidõ rünnäkide iist. Suur madistaminõ oll olnu 1944. aasta suvõl, a mi pere oll tuud-aigu Kunnamõtsan sõapaon. Mullõ tuu havva-sõna ei miildü, innembi kaitsõkraav vai üts lumbikõnõ, kon talvõl sai kelguga sõita. Sõda oll nigunii läbi, a flakihavva olli olõman. Ja püssü sääil viil kavva.

Ma säi riikese ijä viirde. Isti

tasalikult rii pääle ja naksi katõ lühkese kepikesega sudima. Sõidi lumbi tõistõ otsa. Sääil kääni ümbre ja tagasi. Niimuudu kolm-neli kõrda. Mõtli, et hää, et sõsarat ei olõ tan. Timä olõs mul suurõ rüükmisega kelgu käest kaknu ja mu suurõst lõbust ilma jät-nü. Vahtsõnõ minek – viuuu!

Lumõ oll sõit ijä päält är nühknu, nüüd võisõ nätä ijä ala kah. Midägi helkse põhan. Kas tõtõstõ kalliskivi? Jah, kalliskivi ja hõpõ. Perädü varandus!

Tundsõ, et kõtt oll tühäs lannü. Imä oll võiuga pörknit ja rohiliidsi hernit havvutanu. Mullõ mekse väega häste. Sis tundsõ, et uni tükis pääle. Imä pandsõ väsinü ja õnnõligu latsõ sängü. Inne ku uni mu hindä hõlma võtsõ, virvendi silmi iin iks kalliskivi ja hõpõ.

Tull kevväi. Lumi sulli lumbi päält. Lätsi kaema, mis mu varandusõst om saanu. Vett oll vähä põhan, vii seen ollõpudõlikilda ja alumiiniumist luitsidõ varrõ. A veere pääl häit-si meelüsilili. Nii om, et jällega kõrvuusi om midägi ilosat. Tuu sai mullõ selges tüüga aokirändusen.

Om küsütü, kohe kaos latsõ-põlv: a tä ei kaoki, jääs elus aos mi sisse, tä vaos argi-päävä tegemiisi sisse, jääs rõõmõ ja murridõ, kõrdaminekide ja pettäsaamiisi ala. Jah, latsõpõlv ummi värve, lõhnu ja inemiisi-ga om kõgõ miika. Panõmi latsõpõlvõ tähele!

LIIRA SINGA

Koolnu herätamine

2020. aasta vahtsõaastakuul lätsi naabrinaasõ puhtilõ. Välläsaatmine oll Võro haigla leinäsaaalst.

Alustusõni oll jäänü mõni minot. Ütekõrraga hüpäs taga-

ussõst sisse mundrih kipõ-abinäüdsik. Tä pandsõ käe kadunukõsõ kässi ja sõs pää pääle.

Mu sälä takast oll kuulda sosistamist: «Viimäte ei olõki koolnu, ku viil päätmä tulti?» ja «Vast istuski üles».

Peräkõrd üts miis hõigaõ kõva helüga: «Tah ei olõ inäp midägi tetä!»

Kipõabinäüdsik saisõ vähä aigu kirstu man ja sõs jalof minemä.

Ma tundsõ ja tiidse kül toda kipõabitüütäjät. Tä oll kadunu-

kõsõ sõbranna tütar, kiä tull hüväste jätmä. Puhtilõ tä tul-la es saa, selle et pidi olõma tüül. Inemise, kiä tuust aäst es tiia, arvssi, et kipõabi tull viil päätmä.

Latsilõ

Vastus saada
**üte nädäli joosul
meiliaadrõssi pääle**
latsinukk@umaleht.ee
vai postiga:
Uma Leht,
Tartu 48,
65609 Võro.

Vastussõ mano panõ
kirja uma nimi, vannus
ja kimmähe ka **postiaadrõs**.

Vastajidõ vaihõl loositas
vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva
Võro instituut
ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus:
KRÕPÕKÜTSÄI.

Avvohinna' saava'
PRUUSA REMI (7) ja EMIL (9)
Võrolt ni Vahtsõliina
gümnaasiumi 1. ja 2. klass.

Kas lausõ' om õigõ vai võlss?

PILDI TSEHKEND SAARÕ HILDA MARIN (9).

1. Tütärlats istus sinitsen tugitoolin.
2. Tütärlatsõl omma' musta' hiusõ'.
3. Tarõn omma' ka pini ja kass.
4. Tugitooli iin om lilla vaibakõnõ.
5. Tarõn om verrev retel.
6. Retel sais rõivakapi man.

õ v
õ v
õ v
õ v
õ v
õ v

7. Tarõn om säidse riilõit.
8. Riilõl pääl om üle kümne raamadu.
9. Üte riilõl pääl om mängukahr.
10. Riilõl kõrval om säng.
11. Tarõ saina' omma' lillilidse'.
12. Laen om mitu lampi.

õ v
õ v
õ v
õ v
õ v
õ v

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst
Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Tsobokõsõ laulupido rongikäuki kaeman

Ütel üldlaulupidul olli kolm Võrumaa tsobokõist lannü kah päaliina, et kaia pidu rongikäuki. Ku Võrumaa laulja-tandsja näist müüdä marssõva, tekkü suurõmb larm, selle et rahvalõ miildü värmilidse ja rõõmsa-miilse võrokõisist pidulidsõ.

Tsobokõsõ aiva ummi asju ja panni Võrumaa rahvast tähele viil sis, ku nuu pia müüdä olli lannü. Ummõhtõ näivä nä är, et võrokõisi iin kõnd uhkõ sam-

muga pikk illus tütärlats.

Kõgõ suurõmb tsobokõnõ kuuluf tõisilõ, et tä pand toolõ pikale tütärlatsõlõ käpä pääle. Juusksõ sis ettepoolõ, et tütri-kulõ näkko kah kaia. Äkki röö-gäf tä üle muusiga: «Võih jum-mal ku vana!»

Muidoki oll tuu «pikk illus tütärlats» Leete Kai, kellele asi väega nalla tekk. Tä kärät ulli-kõsõlõ vasta: «Noh mis sa 1910. aastal sündünüst inemisest sis luutsõt!»

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Postipoiss

Ma kuuli raadiost, et riigi postiteenistus lõpõtas är egä päiv kirju lakjavidämise. Vana-l aol, ku mõisaherrä viil posti vidämist kõrraldõ, liiku postihobõsõ kah küländ hõr-rõlt. Ku oll kipõ tiidüs edesi anda, saadõti käskjalg ratsa minemä.

Põnnõv tiidä, kas kiä noid käsilde kirotdõuid kirju inämb taht saatagi. Noorõ kirotasõ Moforaamatuh, vana innemba kõlistasõ ja uudissõ omma kõr-raga tiidä. Pia tulõ jouluaig ja joulukaartõ iks saadõtas viil. Tasos õnnõ aigsähe kaardi val-mis kirota ja posti panda, et hää soovi inne pühhi peräle jõvvassi.

MUDA MARI

Tsolgo lauluansambli

PIHLAPUU

pidä märdukuul 25+2
aasta sünnüpäivä.

Pallõ õnnõ!

JUTA HIRV
(sündünü Hõrats)
1934–1997

90. sünnüaastapääväl mälehtäse latsõ ja latsõlatsõ, sugulasõ, sõbra, naabri, tüükaaslasõ, opilasõ, kõik, kinkal oll rõõm ossa saia tä hoolõst ja armastusõst, tähelepandmisõst ja häädüsest. Olõmi mõttin kuun.